

MONIKA ZBROJEWSKA

AMADEUSZ MAŁOLEPSZY

Wydział Prawa i Administracji

Uniwersytet Łódzki

Dziecko jako świadek w procesie karnym

Streszczenie: Niniejsza publikacja jest poświęcona problematyce dzieci występujących w procesie karnym w charakterze świadka. Skupia się ona przede wszystkim na wskazaniu funkcji ochronnej norm prawnych zarówno krajowych jak i międzynarodowych. Artykuł przedstawia procedurę obowiązującą przy przesłuchiwanie dziecka jako świadka. Autorzy swoją uwagę skupili na określeniu zakresu przedmiotowego oraz na określeniu forum uczestników takiego przesłuchania, a także wskazaniu ich praw i obowiązków. W publikacji dokonano oceny regulacji polskich na tle uregulowań międzynarodowych. Sformułowane zostały także postulaty *de lege ferenda* w zakresie regulacji prawnych odnoszących się do dzieci występujących w procesie karnym w charakterze świadków.

Słowa kluczowe: art. 185a k.p.k., art. 185b k.p.k., biegły psycholog, dziecko, przedstawiciel ustawowy, świadek.

Wprowadzenie

W postępowaniu karnym dziecko może występować w trzech rolach procesowych: 1) jako świadek czynu zabronionego, 2) jako pokrzywdzony czynem zabronionym, 3) jako sprawca bądź współsprawca czynu zabronionego. W zależności od tego jaką rolę spełnia, ustawodawca różnorodnie ukształtował mechanizmy stanowiące ochronę jego podstawowych praw i wolności. Ich zakres uzależniony jest od tego, jaki jest status dziecka w postępowaniu. Niniejsza publikacja dotyczy ochrony praw dziecka występującego w procesie karnym w charakterze świadka.

Na gruncie prawa polskiego podstawowa ochrona praw dziecka występującego w przedstawionej roli procesowej została zawarta w ustawie Kodeks postępowania karnego¹. Problematyka ta ma również wymiar międzynarodowy, którego wyrazem jest *Konwencja z dnia 20 listopada 1989 r. o prawach dziecka* (zwana dalej: *Konwencją*)². Zawiera ona katalog niezbywalnych praw takich,

¹ Dz. U. z 1997 r., nr 89, poz. 555, z późn. zm. (dalej: k.p.k.).

² Dz. U. z 1991 r., nr 120, poz. 526, z późn. zm.

jak swoboda myśli, sumienia, wyznania, prawo do zrzeszania się itd. Normy wspomnianego aktu międzynarodowego mają charakter klauzul generalnych, których uszczegółowienie należy do odpowiednich organów państwa. Poza tym uregulowania zawarte w *Konwencji* mają zastosowanie nie tylko w procesie karnym (np. szczególne dyrektywy dotyczące wymiaru kary), lecz także w procesie cywilnym (np. w sprawach dotyczących przysposobienia) czy postępowaniu administracyjnym (np. prawo do uzyskania imienia, obywatelstwa). Z tych względów dostrzegając potrzebę zapewnienia gwarancji procesowych dziecka występującego w procesie karnym, społeczność międzynarodowa, za pośrednictwem Rady Gospodarczo-Społecznej ONZ przyjęła 22 lipca 2005 r. *Wytyczne dotyczące postępowania w sprawach karnych z udziałem dzieci* (zwane dalej: *Wytycznymi*)³. Celem ich ustanowienia było przede wszystkim przedstawienie dobrych praktyk opartych na aktualnej wiedzy oraz międzynarodowych i regionalnych normach, standardach i zasadach w zakresie spraw, w których ofiarami lub świadkami przestępstw są dzieci. Podobnie jak *Konwencja* tak i *Wytyczne* są aktami prawa zawierającymi klauzule generalne.

Definicja dziecka i zakres podmiotowy ochrony

Rozważania w zakresie ochrony praw dziecka występującego w charakterze świadka na gruncie polskiej procedury karnej należy zacząć od określenia, jakie podmioty są nią objęte. *Konwencja* w art. 1 przyjmuje, iż dzieckiem jest każda istota ludzka w wieku poniżej osiemnastu lat, chyba że zgodnie z prawem uzyska ona wcześniej pełnoletność. Podobna definicja została przyjęta w *Wytycznych*. Podstawowym kryterium wyróżniającym jest więc wiek. Ustawodawca polski na gruncie prawa karnego procesowego nie używa określenia dziecko. Zamiast niego posługuje się pojęciami „małoletni” oraz „nieletni”. Obejmują one wyłącznie osoby poniżej 18. roku życia. Innymi słowy pojęcia „małoletni” oraz „nieletni” odpowiadają definicji przyjętej przez *Konwencję* oraz *Wytyczne*. Z uwagi na to, że jednym ze źródeł prawa w Polsce są umowy międzynarodowe ustanawiane przez organizacje międzynarodowe należy stwierdzić, że każda osoba poniżej 18. roku życia, bez względu na określenie ustawowe, jest dzieckiem.

Warto zaznaczyć, że na gruncie k.p.k. każdy może być świadkiem niezależnie od wieku, stanu psychicznego, czy też fizycznego⁴. Nie ma przy tym znaczenia, czy dana osoba posiada pełną, ograniczoną czy też nie posiada w ogóle zdolności do czynności prawnych. W tym ujęciu świadkiem może być

³ ECOSOC Resolution 2005/20, *Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime*, <http://www.un.org/en/ecosoc/index.shtml>. Wersja polskojęzyczna dostępna na stronie internetowej www.dzieckokrzywdzone.pl.

⁴ J. Kosonoga, *Przesłuchanie pokrzywdzonego w trybie art. 185a k.p.k.*, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 1, s. 64.

dziecko bez względu na jego wiek. Takie unormowanie jest zgodne z *Wytycznymi*: w art. 18 ustanowiono, że każde dziecko należy traktować jako pełnoprawnego świadka podlegającego przesłuchaniu, a jego zeznania nie powinny być z założenia traktowane jako nieważne lub niewiarygodne wyłącznie z powodu jego wieku, jeżeli stopień jego dojrzałości pozwala na złożenie zrozumiałych i wiarygodnych zeznań. W procedurze karnej ustawodawca nie przewidział zakazów dowodowych odnoszących się do dzieci, analogicznych do tych, jakie funkcjonują w innych procedurach. Przykładowo zgodnie z art. 430 Kodeksu postępowania cywilnego⁵ w postępowaniu w sprawach małżeńskich świadkiem nie może być małoletni, który nie ukończył 13 lat, a zstępny którejkolwiek ze stron nie może być świadkiem do momentu ukończenia 17 lat. W procedurze administracyjnej przewiduje się ogólny zakaz dotyczący wszystkich świadków, w tym także dzieci. Zgodnie z art. 88 pkt 1 Kodeksu postępowania administracyjnego⁶ świadkiem nie może być osoba, która jest niezdolna do spostrzegania lub komunikowania swych spostrzeżeń. Identyczna norma ogólna obowiązuje w procedurze cywilnej w sprawach inne niż sprawy małżeńskie (art. 259 k.p.c.). Zakaz dowodowy dotyczący dzieci jako świadków przewiduje także Kodeks Prawa Kanonicznego (Kanon 1550 § 1), zgodnie z którym w procesie z zasady nie można przesłuchać małoletnich poniżej 14. roku życia i upośledzonych umysłowo.

Na gruncie procesu karnego ustawodawca, uwzględniając potrzeby zabezpieczenia dziecka przed ponowną wiktymizacją czy też narażaniem na przeżycia związane z byciem świadkiem zdarzeń przestępnych, przewidział odrębności w trybie przesłuchania dzieci (małoletnich) w stosunku do przesłuchania osoby pełnoletniej. Kategoria świadków-dzieci została wyszczególniona poprzez posłużenie się (podobnie jak w *Konwencji i Wytycznych*) kryterium podmiotowym tj. wiekiem, a konkretnie granicą 15 lat. Pozwala to na wyróżnienie w omawianej kategorii dwóch grup małoletnich świadków: 1) dzieci, które nie ukończyły 15. roku życia oraz 2) dzieci, które ukończyły 15. rok życia, a nie ukończyły 18. roku życia. Tylko w stosunku do pierwszej z wymienionych zostały ustanowione odrębności w zakresie ich przesłuchania. Co ważne i godne podkreślenia, świadek, który ukończył 15. rok życia będzie przesłuchiwany przy zachowaniu takich samych rygorów jak przy przesłuchaniu dorosłego. Przepisy prawa nie przewidują bowiem szczególnych rozwiązań proceduralnych dla dzieci (małoletnich), które ukończyły 15., ale nie ukończyły 18. roku życia⁷. Niniejsze opracowanie skupia się na wskazaniu odrębności w przesłuchaniu świadków, będących dziećmi zaliczających się do pierwszej z wymienionych grup.

⁵ Dz. U. z 1964r., nr 43, poz. 296, z późn. zm. (powoływana dalej jako: k.p.c.).

⁶ Tekst jednolity w Dz. U. z 2000r., nr 98, poz. 1071, z późn. zm.

⁷ Z wyjątkiem tego, że od świadka, który nie ukończył 17. roku życia nie odbiera się przyrzeczenia (art. 180 pkt 1 k.p.k.).

Dziecko, które nie ukończyło 15 lat jako świadek na gruncie procesu karnego

Wyszczególniona grupa świadków-dzieci, którzy w chwili przesłuchania nie ukończyli 15 lat jest grupą niejednorodną. Ustawodawca, uwzględniając wysoki stopień społecznej szkodliwości niektórych przestępstw, a także z uwagi na dobro dziecka będącego świadkiem ich popełnienia, szczególną ochroną objął świadków przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności (rozdział XXV Kodeksu karnego⁸), przestępstw przeciwko rodzinie i opiece (rozdział XXVI k.k.), a także przestępstw popełnionych z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej. Normatywnie zostało to wyrażone w przepisach art. 185a oraz art. 185b k.p.k. Dziecko, które nie ukończyło 15 lat, będzie wstępowało na gruncie procesu karnego w czterech konfiguracjach: 1) jako pokrzywdzony będący jednocześnie świadkiem czynów, o których mowa w rozdziale XXV i XXVI k.k.; 2) jako pokrzywdzony będący jednocześnie świadkiem czynów innych niż określone w rozdziale XXV i XXVI k.k.; 3) jako świadek w sprawach o przestępstwa popełnione z użyciem groźby bezprawnej lub o przestępstwa określone w rozdziale XXV k.k.; 4) jako świadek w sprawach o przestępstwa inne niż wymienione w pkt. 3. W zależności od tego, w której z wymienionych konfiguracji dziecko występuje zróżnicowana jest ochrona jego praw. Z tych względów wyróżniamy dwie grupy przepisów regulujących tryb przesłuchania małoletnich świadków.

Pierwsza odnosi się do przesłuchania każdego świadka, który nie ukończył 15. roku życia tj. występującego w każdej z wymienionych konfiguracji procesowych. W tej grupie przewiduje się następujące odrębności: umożliwienie udziału w przesłuchaniu przedstawicielowi ustawowemu lub faktycznemu opiekunowi małoletniego (art. 171 § 3 k.p.k.) oraz wyłączenie jawności rozprawy na czas przesłuchania takiego świadka (art. 360 § 3 k.p.k.).

Drugą grupę przepisów tworzą te, które dotyczą wyłącznie świadków-dzieci występujących w konfiguracji wymienionej w pkt. 1) i 3). Świadców Ci podlegają szczególnemu trybowi przesłuchania. Jest on odmienny nie tylko od tego, jaki obowiązuje przy przesłuchaniu świadków pełnoletnich, lecz różni się także od sposobu przesłuchania świadków, którzy nie ukończyli 15 lat, lecz występują w 2) lub 4) konfiguracji procesowej. Cechami charakterystycznymi dla tego trybu są: obligatoryjny udział biegłego psychologa w przesłuchaniu, względny zakaz ponownego przesłuchania takiego świadka oraz ściśle określone, przez przepis art. 185a § 2 k.p.k., forum biorących udział w przesłuchaniu.

Nie sposób ulec wrażeniu, że ustawodawca uprzywilejował grupę świadków będących pokrzywdzonymi czy też wyłącznie świadkami przestępstw z rozdziału XXV i XXVI k.k. oraz przestępstw popełnionych z użyciem przemocy

⁸ Dz. U. z 1997 r., nr 88, poz. 553, z późn. zm. (dalej: k.k.).

lub groźby bezprawnej. Są to przestępstwa o wysokim stopniu społecznej szkodliwości, często dotykające najbliższych dziecka, jak i jego samego, przy czym dziecko bywa niejednokrotnie jedynym świadkiem zaistniałych zdarzeń. W tym zakresie za słuszne należy uznać rozwiązanie przyjęte przez ustawodawcę, a mianowicie objęcie szczególną ochroną psychiki dziecka dotkniętego wymienionymi w art. 185a oraz art. 185b k.p.k. czynami zabronionymi. Takie rozwiązanie jest zgodne z art. 17 *Wytycznych*, który stanowi o konieczności zastosowania specjalnych środków i ochrony, z uwagi na płeć oraz zróżnicowany charakter przestępstw przeciwko dzieciom, takich jak molestowanie seksualne.

Można zastanawiać się, czy tryb postępowania określony w art. 185a oraz art. 185b k.p.k. nie powinien objąć każdego świadka poniżej 15. roku życia. Istnieją bowiem przestępstwa, które mogą oddziaływać na psychikę małoletniego, ale nie muszą należeć do kategorii przestępstw wymienionych w przytoczonych artykułach. Do takich należy przykładowo spowodowanie wypadku drogowego, w wyniku którego śmierć ponosi rodzic dziecka; dziecko może być naocznym świadkiem tego wypadku. Niewątpliwie zdarzenie to wpływa w znacznym stopniu na psychikę małoletniego. Jednakże przestępstwo spowodowania wypadku drogowego, nawet jeżeli jego następstwem jest śmierć osoby, nie jest przestępstwem należącym do katalogu określonego w art. 185a oraz 185b k.p.k. Zatem małoletni świadek będzie mógł być przesłuchiwany kilkakrotnie, bez obligatoryjnego udziału biegłego psychologa, a przed sądem w toku rozprawy w obecności wszystkich stron i uczestników postępowania. Przedstawiony przykład wskazuje na dysproporcję w traktowaniu świadków będących dziećmi poniżej 15. roku życia. Każde przestępstwo, którego świadkiem jest małoletni, naraża go na traumatyczne przeżycie tym bardziej, jeżeli dotyczy jego samego czy też jego najbliższych. Uzasadniony jest zatem postulat *de lege ferenda* o objęcie ochroną także dzieci poniżej 15. roku życia, które nie spełniają warunków określonych w art. 185a oraz art. 185b k.p.k.

Uprawnieni do przesłuchiwania małoletniego

W zależności od fazy postępowania karnego katalog osób mogących przesłuchiwać małoletniego, a także uczestniczyć w przesłuchaniu, został różnorodnie ukształtowany. Postępowanie przed sądem charakteryzuje się tym, że podczas przesłuchania świadka na rozprawie obecne są zarówno strony postępowania, jak i publiczność. Wynika to z zasady jawności postępowania karnego. Każdemu z nich (z wyjątkiem publiczności) przysługuje prawo zadawania pytań, będące przejawem zasady kontrydyktoryjności. W postępowaniu przygotowawczym jawność jest ograniczona. W przesłuchaniu oprócz przesłuchiwanego i organu prowadzącego to postępowanie nikt inny nie uczestniczy. Zasada jawności ulega istotnym modyfikacjom w przypadku świadków, o których mowa w art. 185a oraz art. 185b k.p.k. Jest to wynikiem ograniczenia kręgu

osób, jakie zostały dopuszczone do przesłuchania małoletniego. W posiedzeniu sądu⁹, mogą wziąć udział wyłącznie: prokurator, obrońca oraz pełnomocnik pokrzywdzonego, a obligatoryjnie obecny jest biegły psycholog. Obok wymienionych podmiotów prawo uczestnictwa przyznano przedstawicielowi ustawowemu małoletniego lub jego faktycznemu opiekunowi. Modyfikacja zasady jawności polega na tym, że z jednej strony ulega ona ograniczeniu, z drugiej strony rozszerzeniu. Z punktu widzenia rozprawy, czyli postępowania sądowego, dochodzi do jej ograniczenia. Jest to efektem wyłączenia udziału niektórych uczestników procesu. Natomiast z punktu widzenia postępowania przygotowawczego mamy do czynienia z rozszerzeniem kręgu osób uczestniczących w tej czynności procesowej.

Przesłuchania świadka, o którym stanowi art. 185a oraz art. 185b k.p.k., jak zostało powiedziane, dokonuje sąd bez względu na to czy jest to postępowanie przygotowawcze, czy postępowanie sądowe. Stanowi to odstępstwo od zasad rządzących postępowaniem karnym. Otóż w toku postępowania przygotowawczego czynności przesłuchania są przeprowadzane przez organ prowadzący to postępowanie, tj. prokuratora lub Policję. Nie sposób nie zauważyć, że taki model narusza fundamentalny układ procesowy. Sąd wkracza w postępowanie, które jest prowadzone (nadzorowane) przez prokuratora. Sądem tym jest sąd, który będzie właściwy do rozpoznania sprawy po wniesieniu aktu oskarżenia. Istotne jest zatem określenie roli, jaką będzie on spełniał. Słusznie w literaturze wskazuje się, że czynność przesłuchania małoletniego świadka w trybie art. 185a k.p.k. jest *de facto* sądową czynnością śledczą, rozumianą jako czynność dowodowa przeprowadzana w postępowaniu przygotowawczym¹⁰. Jednakże na tym etapie, co należy podkreślić, to nie on gromadzi i dokonuje oceny materiału dowodowego, lecz czyni to prowadzący postępowanie przygotowawcze. Dlatego też za słuszne należy uznać stanowisko zajęte przez orzecznictwo, że w tym przypadku sąd staje się gwarantem swobodnej wypowiedzi osoby, której depozycji wysłuchuje i o tym zaświadcza¹¹. Staje się on więc „strażnikiem” praw i interesów małoletniego świadka: ma dopilnować, aby poprzez odtworzenie zaistniałych zdarzeń nie doszło do nadmiernego obciążenia psychiki dziecka. Przedstawione stanowisko wskazuje na to, że rola sądu nie kończy się na biernym odebraniu zeznań świadka. Słuszne jest stwierdzenie B. Hołysta, że przesłuchujący powinien przeanalizować dotychczas zebrany materiał, co umożliwi mu przygotowanie pytań i będzie zapobiegało ponownemu przesłuchiowaniu świadka w przyszłości¹². Innymi słowy pomimo tego, że sąd nie

⁹ Niezależnie od fazy postępowania przesłuchania świadka, o którym stanowi art. 185a oraz art. 185b k.p.k. dokonuje wyłącznie sąd na posiedzeniu.

¹⁰ M. Kurowski, P. Sydor, „Śledcze” czynności sądowe w postępowaniu przygotowawczym w aspekcie praktycznym, „Przegląd Sądowy” 2011, nr 1, s. 103.

¹¹ Tak: Postanowienie SA w Krakowie z dnia 11 grudnia 2007r., II AKo 279/07, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2007, z. 12, poz. 55.

¹² B. Hołyst, *Psychologia kryminalistyczna*, wyd. 2, Warszawa 2006, s. 967.

jest gospodarzem procesu, ma dążyć do wyjaśnienia wszystkich okoliczności sprawy¹³. Jest to zgodne z zasadą jednokrotnego przesłuchania małoletniego świadka. Dokładne ustalenie okoliczności, w oparciu o wiedzę, jaką dysponuje ów świadek, minimalizuje konieczność jego ponownego przesłuchania.

Prokurator prowadzący (nadzorujący) postępowanie przygotowawcze, pomimo ingerencji sądu w prowadzone przez niego czynności, nie został pozbawiony możliwości przesłuchania małoletniego, o którym stanowi art. 185a oraz art. 185b k.p.k. Umożliwia mu to udział w posiedzeniu sądu, na którym będzie przeprowadzany taki dowód. Uczestnictwo w posiedzeniu jest nieobowiązkowe. Jednakże biorąc pod uwagę treść § 185 *Regulaminu wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury*¹⁴, prokurator powinien, a nawet jest obowiązany, uczestniczyć w przesłuchaniu małoletniego, dokonywanego w trybie art. 185a § 1 k.p.k. Asumpt do takiego stanowiska daje literalne brzmienie wymienionego paragrafu. Stanowi on, że prokurator „bierze udział w tej czynności”, a nie że „może wziąć udział w tej czynności”. Treść przepisu wskazuje zatem na obowiązek uczestnictwa w posiedzeniu. Wówczas jako nieobowiązkowy należałoby uznać udział prokuratora w przesłuchiowaniu małoletniego, o którym stanowi art. 185b § 1 k.p.k. tj. małoletniego będącego świadkiem przestępstw wymienionych w Rozdziale XXV k.k. lub przestępstw popełnionych z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej. Wydaje się jednak, że na taką interpretację nie zezwala gwarancyjny charakter instytucji ustanowionej w art. 185b § 1 k.p.k. oraz odpowiednie stosowanie art. 185a k.p.k. Za obecnością prokuratora w posiedzeniu sądu dodatkowo przemawia również to, że świadek, o którym stanowi art. 185a oraz art. 185b k.p.k. może być przesłuchany tylko raz, a jego ponowne przesłuchanie jest dopuszczalne w wyjątkowych przypadkach. Z uwagi na fazę postępowania, szczególnie gdy jest to postępowanie przygotowawcze, trudno wyobrazić sobie sytuację, kiedy to w przesłuchaniu świadka nie bierze udziału organ, który ma dokonać dokładnych ustaleń faktycznych i na ich podstawie przeprowadzić subsumcję prawną czynu podejrzanego, co będzie pociągało wniesienie (bądź nie) aktu oskarżenia do sądu.

Dokonywanie przesłuchania przez sąd oraz powinność uczestnictwa w posiedzeniu prokuratora jest przejawem zapewnienia odpowiedniego nadzoru przy przesłuchiowaniu małoletniego świadka. Jest to obecne również w uregulowaniach międzynarodowych. *Wytyczne* stanowią o tym, że przesłuchanie małoletniego powinno odbywać się w sposób umożliwiający nadzór przez sędziów (art. 31 lit. c). Ustawodawca na gruncie polskiej procedury zapewnił dalej idącą gwarancję dla małoletniego. Sędzia bowiem nie tylko sprawuje nadzór nad przesłuchaniem, np. poprzez uchylanie pytań uczestników, lecz jest prowadzącym to przesłuchanie, czyli sam może zadawać pytania świadkowi.

Z kręgu uprawnionych do uczestniczenia w przesłuchaniu małoletniego, o którym mowa w art. 185a oraz art. 185b k.p.k. ustawodawca wyłączył

¹³ M. Kurowski, P. Sydor, *dz. cyt.*, s. 105.

¹⁴ Dz. U. z 2010r., nr 49, poz. 296 (dalej: *Regulamin*).

podejrzanego (oskarżonego). Jest to podyktowane przede wszystkim dobrem dziecka, a także specyfiką przestępstw wymienionych w powołanych artykułach. Są to przestępstwa, których sprawcą często jest rodzic lub opiekun faktyczny dziecka. W takich przypadkach obecność podejrzanego (oskarżonego) mogłaby wzbudzać lęk, a co za tym idzie wpływać sugerująco na świadka. W tej materii w doktrynie procesu karnego pojawiły się dwa przeciwstawne stanowiska¹⁵. Dominujące jest to, które uznaje, że podejrzany (oskarżony) nie powinien brać udziału w takim posiedzeniu. Zostało to bowiem wykluczone przez ustawodawcę, który *expressis verbis* w art. 185a k.p.k. ustalił krąg osób uprawnionych do udziału w nim i nie przewidział wśród nich podejrzanego (oskarżonego)¹⁶. *Prima facie* można powiedzieć, że dochodzi tutaj do istotnego naruszenia jednej z zasad postępowania karnego, jaką jest prawo do obrony. Tak jednak nie jest. W posiedzeniu sądu, na którym odbierane są zeznania świadka, o którym mowa w art. 185a oraz art. 185b k.p.k. ustawodawca uprawnił do uczestnictwa obrońcę oskarżonego. Gdyby podejrzany (oskarżony) nie miał go na tym etapie, może żądać ponownego przesłuchania takiego świadka przy udziale ustanowionego obrońcy. Nie dochodzi zatem do naruszenia zasady prawa do obrony.

Wyłączenie, o którym mowa wyżej jest zgodne z art. 31 lit. b) *Wytycznych*. Otóż prowadzący przesłuchanie dziecka powinni dążyć do tego, aby nie było ono przesłuchiwanie przez domniemanego sprawcę, przesłuchanie odbywało się poza zasięgiem wzroku domniemanego sprawcy, a także by były zapewnione takim dzieciom oddzielne poczekalnie i pokoje przesłuchań. Jest to wyrazem obaw w zakresie negatywnego wpływu podejrzanego (oskarżonego) na zeznającego.

W stosunku do świadków, którzy nie ukończyli 15 lat, innych niż wymienieni w art. 185a oraz art. 185b k.p.k., procedura karna przewiduje, jako swoją odrębność od przesłuchania świadka pełnoletniego, możliwość wyłączenia jawności rozprawy na czas składania przez nich zeznań. Wyłączenie jawności rozprawy polega na ograniczeniu kręgu osób, które mogą pozostawać na sali rozpraw podczas dokonywania określonej czynności procesowej. Przepisy procedury karnej wskazują, że w rozprawie, której jawność została wyłączona, mogą uczestniczyć wszystkie osoby biorące udział w postępowaniu, w tym także oskarżony oraz osoby (tzw. osoby godne zaufania) przez nie wyznaczone. Ponadto przewodniczący może zezwolić innym osobom na obecność na rozprawie (art. 361 k.p.k.). Warto zaznaczyć, że wyłączenie jawności rozprawy dotyczy wyłącznie postępowania toczącego się przed sądem. W toku

¹⁵ Bliżej zob.: K. Eichstaedt, *Czynności sądu w postępowaniu przygotowawczym w polskim prawie karnym*, Warszawa 2008, s. 377-378.

¹⁶ Tak: K. Eichstaedt, *Czynności sądu w postępowaniu przygotowawczym w polskim prawie karnym*, Warszawa 2008, s. 378; T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, wyd. 5, Warszawa 2008, s. 432; R. A. Stefański, *Przesłuchanie pokrzywdzonego poniżej lat 15 w procesie karnym*, w: *Współczesne problemy procesu karnego i jego efektywności. Księga pamiątkowa profesora Andrzeja Bulsiewicza*, Toruń 2004, s. 390; A. Wilkowska-Płóciennik, *Przesłuchanie pokrzywdzonego dziecka w trybie art. 185a k.p.k.*, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 6, s. 36.

postępowania przygotowawczego nie został przewidziany żaden szczególny tryb przesłuchiwania tego typu świadków. Jedynym elementem gwarancyjnym dla małoletniego jest to, że w toku śledztwa to prokurator powinien osobiście przesłuchiwać małoletniego, o czym stanowi § 184 pkt 2 *Regulaminu*. Nie może przekazać tej czynności innym organom, np. policji. Jednakże w razie prowadzenia postępowania przygotowawczego w formie dochodzenia prokurator nie musi tej czynności dokonywać osobiście.

Wytyczne w zakresie wyłączenia jawności przesłuchania małoletniego świadka idą dalej. Obok przedstawionej wyżej koncepcji ograniczenia zewnętrznej jawności rozprawy wymieniony akt prawny przewiduje także anonimizację świadka będącego dzieckiem, który występuje w postępowaniu karnym. Wytyczne w art. 27 wskazują, że dane, które mogłyby prowadzić do identyfikacji dziecka, powinny być poufne, a dostęp do nich winien być zawężony. W polskim procesie karnym, zadość powyższemu czyni instytucja świadka *incognito*. Jest ona uregulowana w art. 184 k.p.k. Dopuszcza się zachowanie w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka, gdy zachodzi uzasadniona obawa niebezpieczeństwa dla życia, zdrowia, wolności albo mienia w znacznych rozmiarach świadka lub osoby dla niego najbliższej. Decyzję w tym zakresie podejmuje sąd lub prokurator. Instytucja świadka *incognito* obejmuje każdego świadka występującego w procesie karnym włącznie ze świadkami małoletnimi. Warunkiem jej zastosowania jest istnienie przesłanek przewidzianych w art. 184 § 1 k.p.k.

Udział biegłego psychologa w przesłuchaniu

Kodeks postępowania karnego przewiduje ogólną zasadę, odnoszącą się do wszystkich świadków, stanowiącą że w przypadku gdy wobec osoby świadka istnieje wątpliwość co do stanu psychicznego, stanu rozwoju umysłowego, zdolności postrzegania lub odtwarzania przez niego postrzeżeń, sąd lub prokurator może zarządzić przesłuchanie z udziałem biegłego lekarza lub biegłego psychologa (art. 192 § 2 k.p.k.). Kwestia ta została w sposób szczególny uregulowana w stosunku do przesłuchania dzieci, o których stanowi art. 185a oraz art. 185b k.p.k. Szczegółność przejawia się tym, że o ile w art. 192 § 2 k.p.k. mowa jest o fakultatywności „sąd lub prokurator może”, tak w przypadku dzieci, o których mowa w zdaniu poprzedzającym sąd lub prokurator obligatoryjnie musi przesłuchać takich świadków z udziałem biegłego psychologa.

Biegły jest powołany w celu sporządzenia opinii dotyczącej osobowości świadka, a w szczególności jego rozwoju umysłowego, zdolności postrzegania lub odtwarzania postrzeżeń¹⁷. Co prawda nie reprezentuje on aparatu państwowego, ale w związku z wykonywaną przez siebie funkcją może zadawać pytania

¹⁷ A. Gaberle, *Dowody w sądowym procesie karnym*, Kraków 2007, s. 207.

świadkowi¹⁸. Opinia biegłego jest w procedurze karnej jednym ze środków dowodowych. Okolicznością, jaka podlega dowodzeniu, jest stan osobowości świadka i jego wpływ na składane zeznanie. Ocena ta nie może być pozostawiona wyłącznie uznaniu sędziowskiemu. Nie dysponuje on wystarczającą wiedzą i dlatego w tym zakresie wymagane jest odniesienie się do wiadomości specjalnych¹⁹. Przedmiotem opinii biegłego są konkretne zeznania świadka złożone w określonej sprawie, ocena ewentualnych skutków urazu doznanego przez świadka w związku z wydarzeniem, które jest przedmiotem sprawy oraz (zwłaszcza w przypadku dzieci) ustalenie okoliczności przemawiających przeciwko składaniu zeznań²⁰. Ocena wiarygodności zeznań pozostaje natomiast wyłącznie w gestii sądu²¹. Opinia biegłego ma na celu usunięcie wątpliwości w zakresie stanu umysłowego świadka, co jest niezbędne dla realizacji jednej z zasad postępowania karnego, jaką jest zasada prawdy materialnej.

Udział biegłego w przesłuchaniu dziecka obok procesowej spełnia jeszcze jedną funkcję: stanowi gwarancję tego, że dziecko będące świadkiem, które nie jest według opinii biegłego zdolne do składania zeznań, nie będzie do tego zmuszane przez organy prowadzące postępowanie karne. Taki charakter udziału biegłego psychologa w przesłuchaniu małoletniego świadka określił Sąd Apelacyjny we Wrocławiu. Stwierdził, że udział psychologa uzasadniony jest nie tylko wątpliwościami co do dojrzałości i poziomu rozwoju umysłowego świadka, ale potrzebą ochrony delikatnej osobowości dziecka przed negatywnymi skutkami kontaktu z organami ścigania i wymiaru sprawiedliwości karnej²². Takie rozumienie funkcji biegłego pozostaje w zgodzie z *Wytycznymi*. W myśl tego aktu jego udział gwarantuje, że dziecko będzie przesłuchane w sposób delikatny, z szacunkiem i dokładnością, a także spowoduje poprawę komunikacji oraz zrozumienia pomiędzy organem przesłuchującym a dzieckiem.

W świetle przedstawionych wyżej poglądów należy zaaprobować wyrażoną w literaturze²³ tezę, że w przypadku przesłuchania każdego małoletniego zachodzą wątpliwości co do „zdolności postrzegania lub odtwarzania postrzeżeń”. Z tych względów organy przesłuchujące takiego świadka, tam gdzie prawo przewiduje fakultatywność takiej decyzji, powinny korzystać z pomocy psychologa na podstawie art. 192 § 2 k.p.k. W takich sytuacjach odwołanie się

¹⁸ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 28 listopada 2002 roku, II AKa 319/02, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2003, z. 1, poz. 22.

¹⁹ Tak: Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 października 2008r., III KK 153/08, LEX 469432.

²⁰ J. K. Gierowski, T. Jaśkiewicz-Obydzińska, M. Najda, *Psychologia w postępowaniu karnym*, wyd. 2, Warszawa 2010, s. 268.

²¹ Zob.: Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 maja 2006 roku, V KK 387/05, LEX 186970; Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 22 grudnia 2005 roku, I AKa 281/05, Prokuratura i Prawo – wkł. 2006, nr 6, poz. 32, Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 12 maja 2005 roku, I AKa 303/04, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2005, z. 12, poz. 59.

²² Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 31 maja 2006 roku, I AKa 134/06, LEX 190483.

²³ A. Gaberle, *dz. cyt.*, s. 207.

do wiadomości specjalnych jest konieczne, gdyż ma ono dwojakie znaczenie. Z jednej strony zabezpiecza interesy dziecka jako świadka, a z drugiej pozwala realizować wspomnianą już zasadę prawdy materialnej. Takie rozwiązanie pozostaje w zgodzie ze standardami międzynarodowymi. *Wytyczne* odnoszą się bowiem do wszystkich dzieci występujących jako świadkowie w procesie karnym. Zatem organy prowadzące postępowanie powinny wdrażać środki, które umożliwiają najpełniejszą ochronę interesów małoletnich, którzy są bezradni wobec sytuacji, w jakiej się znajdują i wymagają szczególnej ochrony, bez względu na swój wiek.

Udział przedstawiciela ustawowego bądź opiekuna dziecka w przesłuchaniu

Zasadą jest, że prawa pokrzywdzonego małoletniego wykonuje za niego przedstawiciel ustawowy. Występując w innych rolach procesowych, np. świadka, ów pokrzywdzony działa samodzielnie²⁴. W przypadku przesłuchiwanie małoletniego, który nie ukończył 15 lat ustawodawca przyznał prawo do udziału w tym przesłuchaniu przedstawicielowi ustawowemu. O przysługującym prawie powinien być on pouczony przez organy prowadzące postępowanie karne. Trudno określić, jaką rolę ma spełniać przedstawiciel ustawowy. P. Hofmański, E. Sadzik i K. Zgryzek²⁵ wskazują, że może być ona bierna, przejawiająca się wyłącznie w obecności w trakcie przesłuchania, bądź może przybrać charakter czynny polegający na tym, że organ procesowy będzie zadawał małoletniemu świadkowi pytania za pośrednictwem przedstawiciela ustawowego. Podobny pogląd przyjmuje R. A. Stefański²⁶. Sam udział opiekuna bez względu na to czy będzie on bierny czy czynny, może oddziaływać w dwojaki sposób na zeznające dziecko. Z jednej strony wpływa na poczucie bezpieczeństwa, z drugiej natomiast obecność rodzica czy też rodziców może wywoływać w dziecku strach, w szczególności gdy rodzic groził mu bądź jest osobą, której dziecko boi się²⁷. Ustawodawca dostrzegając możliwość negatywnego oddziaływania przedstawiciela ustawowego na małoletniego świadka, umożliwił organom procesowym odmowę dopuszczenia go do udziału w czynności przesłuchania. Obowiązujące przepisy k.p.k. wyróżniają dwie przyczyny odmowy: 1) kiedy dobro postępowania stoi temu na przeszkodzie (art. 171 § 3 k.p.k.) oraz 2) jeżeli obecność

²⁴ T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, wyd. 5, Warszawa 2008, s. 211.

²⁵ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, wyd. 3, Warszawa 2007, s. 766.

²⁶ R. A. Stefański, *Zasady przesłuchiwanie małoletniego*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2004, nr 5, s. 83.

²⁷ V. Kwiatkowska-Darul, *Przesłuchanie małoletniego świadka w polskim procesie karnym*, Toruń 2007, s. 186.

przedstawiciela ustawowego będzie ograniczała swobodę wypowiedzi przesłuchiwane (art. 185a oraz art. 185b k.p.k.). Pierwszy wyjątek znajduje odniesienie do każdego świadka będącego dzieckiem. Drugi dotyczy tylko i wyłącznie świadka będącego świadkiem przestępstwa, o którym mowa w art. 185a oraz art. 185b k.p.k. W literaturze²⁸ wskazuje się, że w szczególności wyłączeniu podlega przedstawiciel, który jest w tej samej sprawie podejrzanym o popełnienie przestępstwa na szkodę małoletniego świadka, bądź zakłóca czynność przesłuchania. Oddziaływanie na dziecko nie musi przejawiać się w działaniu. Sama obecność przedstawiciela może mieć wpływ na swobodę wypowiedzi dziecka, np. poprzez zachowania sugerujące odpowiedzi, w szczególności karcące spojrzenia, podpowiadanie odpowiedzi²⁹. Takie sytuacje nie odnoszą się wyłącznie do rodzica, czy opiekuna, który jest w danej sprawie podejrzanym (oskarżonym). Przedstawiciel ustawowy, który nie popełnił przestępstwa przeciwko dziecku, a będący jego prawnym opiekunem, może być niezainteresowany prowadzonym przeciwko swojemu małżonkowi, konkubentowi, postępowaniem karnym³⁰. Jego uczestnictwo w przesłuchaniu małoletniego nie jest *ex lege* wyłączone i może wywierać presję na małoletniego. Prowadzi to do wyłączenia swobody wypowiedzi, a tym samym narusza dobro postępowania. Aby tego uniknąć, organy przesłuchujące małoletniego, zanim dopuszczą do udziału przedstawiciela ustawowego, powinny możliwie najdokładniej ustalić np. poprzez rozpytanie w miejscu zamieszkania czy w szkole, jaki jest jego wpływ na dziecko: pozytywny czy negatywny.

Podsumowując, trudno znaleźć argumenty przemawiające za wyróżnieniem dwóch podstaw wyłączenia. Z jednej strony jest to dobro postępowania, z drugiej wpływ na swobodę wypowiedzi. Przy czym to ostatnie stosowane jest tylko względem świadków, o których mowa w art. 185a oraz art. 185b k.p.k. Należy zwrócić uwagę na to, że dobro postępowania zawiera w sobie wpływ na swobodę wypowiedzi. Jeżeli świadek nie będzie zeznawał swobodnie, wówczas może być utrudnione dojście do prawdy, a tym samym osiągnięcie celów postępowania karnego. Wyróżnienie tej ostatniej kategorii jest zatem wyróżnieniem sztucznym i niepotrzebnym. Pojęcie dobra postępowania karnego jest klauzulą wystarczająco pojemną treściowo, obejmującą także przypadki wyłączenia swobody wypowiedzi świadka.

Obowiązek jednokrotnego przesłuchania dziecka jako świadka

Jedną z zasad postępowania karnego jest zasada bezpośredniości. Polega ona na tym, że sąd powinien opierać się wyłącznie na dowodach przeprowadzonych

²⁸ *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Grajewski, L. K. Paprzycki, S. Steinborn, t. 1, Warszawa 2010, s. 605-606.

²⁹ R. A. Stefański, *dz. cyt.*, s. 83.

³⁰ P. Świerk, *Przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego na podstawie art. 185a k.p.k.*, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 5, s. 155.

na rozprawie (posiedzeniu), bezpośrednio zetknąć się ze źródłami i środkami dowodowymi oraz opierać się na dowodach pierwotnych³¹. Model przesłuchania opierający się na obowiązku jednokrotnego przesłuchania w toku całego postępowania karnego godzi w tę zasadę. Sąd nie będzie miał możliwości przeprowadzenia tego środka dowodowego raz jeszcze. Rekompensatą dla naruszenia tej zasady, będzie sporządzenie zapisu dźwiękowego oraz zapisu video z przesłuchania małoletniego świadka³². Poprzez odtworzenie zapisów sąd orzekający będzie mógł zapoznać się z dokładnymi zeznaniami świadka, obserwować reakcje na zadawane pytania, a także reakcje podczas udzielania odpowiedzi na nie³³. Rozwiązanie polegające na zapisie zeznań w formie audiowizualnej jest dokładniejsze od zwykłej formy utrwalania zeznań, jaką jest protokół. Należy podkreślić, że przedstawiony sposób ujawnienia zeznań świadka małoletniego, pomimo odstępstwa od zasady bezpośredniości spełnia funkcję ochronną. Zapis audiowizualny oszczędza bowiem dziecku traumatycznych przeżyć związanych już nie tylko z samym zdarzeniem, którego było świadkiem, lecz także z ponownym kontaktem z wymiarem sprawiedliwości³⁴.

Od zasady jednokrotnego przesłuchania istnieją wyjątki, które zostały ściśle określone w przepisach art. 185a § 2 i 3 k.p.k. oraz art. 185b § 2 k.p.k. Są to sytuacje, gdy: 1) podejrzany nie miał obrońcy w czasie przesłuchania małoletniego świadka; 2) wyjdą na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania oraz 3) świadek był współdziałającym w popełnieniu czynu zabronionego, o którym mowa w Rozdziale XXV k.k., a także czynu zabronionego popełnionego z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej. W przypadkach 1) i 2) wyjątek polega na możliwości ponownego przesłuchania małoletniego świadka. W przypadku, o którym mowa w pkt. 3) świadek *ex lege* nie jest objęty zasadą jednokrotnego przesłuchania. Będzie on przesłuchiwany na zasadach ogólnych.

Wprowadzenie możliwości ponownego przesłuchania małoletniego w ściśle określonych przypadkach podyktowane jest zapewnieniem realizacji zasad postępowania tj. zasady prawa do obrony oraz prawdy materialnej. Decyzję w tej materii pozostawiono uznaniu sędziego, który może działać z urzędu bądź na wniosek strony. Jednakże w literaturze i orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmowany jest pogląd ograniczający to uznanie. Otóż wskazuje się, że w przypadku zgłoszenia przez oskarżonego żądania opartego na podstawie, o której mowa wyżej w pkt. 2), bez podawania jakichkolwiek dodatkowych warunków, sąd powinien obligatoryjnie zarządzić ponowne przesłuchanie

³¹ T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, wyd. 6, Warszawa 2007, s. 98.

³² J. Kosonoga, *Małoletni jako świadek przestępstwa (wybrane zagadnienia proceduralne)*, „Państwo i Prawo” 2006, nr 3, s. 83.

³³ Takie wnioski płyną z praktyki stosowania tej instytucji. Zob.: K. Eichstaedt, *Glosa do uchwały SN z dnia 30 listopada 2004r.*, I KZP 25/04, „Przebieg Sądowy” 2006, nr 2, s. 156.

³⁴ A. Gaberle, *dz. cyt.*, s. 108.

małoletniego³⁵. Podyktowane jest to koniecznością zapewnienia podstawowych uprawnień do realizowania przez podejrzanego (oskarżonego) jego prawa do obrony. W stosunku do drugiej przesłanki uzasadniającej ponowne przesłuchanie nie sformułowano takiego ograniczenia uznania sędziowskiego. Koniecznym jest, aby były to okoliczności istotne, np. dla ustalenia sprawstwa określonej osoby czy okoliczności zdarzenia³⁶. Bez względu na przesłanki będące podstawą jego zarządzenia, ponowne przesłuchanie małoletniego musi odbyć się z zachowaniem rygorów ustanowionych w art. 185a § 2 i 3 k.p.k. Obowiązkiem sądu jest zastosowanie odrębności określonych w wymienionym przepisie także wobec świadka, który ukończył 15. rok życia, jeżeli był on przesłuchiwany jako małoletni w trybie określonym w art. 185a lub 185b k.p.k.³⁷. Realizuje to ochronną funkcję wskazanych norm prawnych.

Jak podnosi się w literaturze³⁸, praktyka stosowania instytucji przewidzianej w art. 185a k.p.k. wskazuje jednakże na trend odmienny od *ratio legis* tego przepisu. Otóż małoletni świadek, będący jednocześnie pokrzywdzonym, bywa wielokrotnie przesłuchiwany przez organy prowadzące postępowanie. Zasada jednokrotnego przesłuchania jest zachowana w modelowych sytuacjach, tj.: 1) gdy stan faktyczny może być ustalony bez udziału małoletniego pokrzywdzonego; 2) materiał dowodowy pozwalający na przedstawienie zarzutu sprawcy można zebrać bez udziału pokrzywdzonego; 3) podejrzany ma obrońcę w postępowaniu przygotowawczym³⁹. Innymi słowy są to sytuacje, w których na podstawie innych dowodów zgromadzonych w sprawie można ustalić przebieg zdarzenia, a także zidentyfikować sprawcę.

Wytyczne w art. 12 ustanawiają zasadę ograniczonej ingerencji w życie prywatne dziecka. Zgodnie z nią organy przesłuchujące powinny ograniczyć liczbę przesłuchań i w tym celu użyć dostępnych technologii rejestrujących obraz i dźwięk. Celem, jaki powinien być osiągnięty, jest ograniczenie do niezbędnego minimum kontaktu dziecka z postępowaniem karnym. Wyjątki dopuszczalne są w przypadku, gdy jest to niezbędne dla zapewnienia rzetelnego zgromadzenia materiału dowodowego w celu osiągnięcia sprawiedliwego wyniku postępowania karnego. Wszystkie te założenia są realizowane przez polskiego ustawodawcę wyłącznie w przypadku świadków, o których stanowi art. 185a oraz art. 185b k.p.k. Wobec pozostałych świadków-dzieci kodeks postępowania karnego nie przewiduje odrębnych uregulowań. W tym miejscu pozostaje jedynie postulat kierowany do organów procesu karnego, aby te stosowały regulacje zawarte w wytycznych do każdej grupy świadków dzieci, a nie tylko do tych wymienionych w art. 185a oraz art. 185b k.p.k.

³⁵ Tak: Sąd Najwyższy w Uchwale z dnia 30 września 2010r., I KZP 21/10, OSNKW 2010, z. 11, poz. 95 oraz T. Grzegorzcyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, wyd. 5, Warszawa 2008, s. 431.

³⁶ T. Grzegorzcyk, *dz. cyt.*, s. 431.

³⁷ *Tamże*.

³⁸ A. Wilkowska-Płóciennik, *dz. cyt.*, s. 32.

³⁹ *Tamże*, s. 33.

Podsumowanie

Niniejsza publikacja wskazuje, że ustawodawca w zakresie procesu karnego różnicuje grupę świadków-dzieci. Decydującym kryterium jest wiek oraz rodzaj przestępstw, których świadkami byli małoletni. W ujęciu międzynarodowym, dzieckiem jest istota ludzka poniżej 18 roku życia. Te osoby, z uwagi na swoją niedojrzałość fizyczną oraz umysłową wymagają szczególnej opieki i troski. Uregulowania polskiego postępowania karnego w tej materii mogą budzić pewne wątpliwości. Trudno bowiem wskazać jednoznaczne przesłanki, dla których w postępowaniu karnym wyróżnia się w zasadzie trzy grupy świadków-dzieci⁴⁰. Można postulować *de lege ferenda* o zmianę istniejącego stanu prawnego. Mogłaby ona polegać na usunięciu bariery wieku, tj. 15 lat i uznanie za małoletniego świadka każdego, kto nie osiągnął 18 lat. Zasadne byłoby rozszerzenie stosowania procedury, o której stanowi art. 185a oraz 185b k.p.k. na wszystkich, a nie tylko wobec pewnej grupy świadków małoletnich. Warto na zakończenie podkreślić, że dążenie do osiągnięcia celów postępowania karnego nie powinno prowadzić do nadmiernego naruszenia praw dzieci, będących świadkami czy też ofiarami przestępstwa.

Literatura

- Darul-Kwiatkowska V., *Przesłuchanie małoletniego świadka w polskim procesie karnym*, Toruń 2007.
- Eichstaedt K., *Czynności sądu w postępowaniu przygotowawczym w polskim prawie karnym*, Warszawa 2008.
- Eichstaedt K., *Glosa do uchwały SN z dnia 30 listopada 2004r., I KZP 25/04, „Przegląd Sądowy”* 2006, nr 2.
- Gaberle A., *Dowody w sądowym procesie karnym*, Kraków 2007.
- Gierowski K. J., Obydzińska-Jaśkiewicz T., Najda M., *Psychologia w postępowaniu karnym*, wyd. 2, Warszawa 2010.
- Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, wyd. 5, Warszawa 2008,
- Grzegorzczak T., Tylman J., *Polskie postępowanie karne*, wyd. 6, Warszawa 2007,
- Hofmański P., Sadzik E., Zgryzek K., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, wyd. 3, Warszawa 2007,
- Hołyst B., *Psychologia kryminalistyczna*, wyd. 2, Warszawa 2006.
- Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Grajewski J., Paprzycki L. K., Steinborn S., t. 1, Warszawa 2010.
- Kosonoga J., *Małoletni jako świadek przestępstwa (wybrane zagadnienia proceduralne)*, „Państwo i Prawo 2006”, nr 3.
- Kosonoga J., *Przesłuchanie pokrzywdzonego w trybie art. 185a k.p.k.*, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 1.

⁴⁰ Są to: 1) świadkowie, o których stanowi art. 185a oraz art. 185b k.p.k., 2) świadkowie, inni niż określone w art. 185a oraz art. 185b k.p.k., którzy nie ukończyli 15 lat oraz 3) świadkowie, którzy ukończyli 15., ale nie ukończyli 18. roku życia.

- Kurowski M., Sydor P., „Śledcze” czynności sądowe w postępowaniu przygotowawczym w aspekcie praktycznym, „Przeгляд Sądowy” 2011, nr 1.
- Płóciennik-Wilkowska A., Przesłuchanie pokrzywdzonego dziecka w trybie art. 185a k.p.k., „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 6.
- Stefański A. R., Przesłuchanie pokrzywdzonego poniżej lat 15 w procesie karnym, w: *Współczesne problemy procesu karnego i jego efektywności. Księga pamiątkowa profesora Andrzeja Bulsiewicza*, Toruń 2004,
- Stefański R. A., Zasady przesłuchania małoletniego, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2004, nr 5.
- Świerk P., Przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego na podstawie art. 185a k.p.k., „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 5.

Child as a witness in a criminal procedure

Summary

The article concerns the procedure of examining a child as a witness in the Polish lawsuit. The scope of the research does not allow its authors to show the complete description of the issue. Therefore, they focused, in their opinion, on the most important issue, which is dealing with the child's examination. The article classifies child witnesses according to regulations of criminal procedure. It also focuses on attendance of the psychologist and legal representative during the examination. Authors pointed at the rights and duties that weight on the authorities responsible for examination. The analysis of the regulatory framework is aimed at showing their protective function and it was based on the theoretical and practical law applications, as well as on the acts of international law.

Keywords: art. 185a k.p.k., art. 185b k.p.k., child, expert witness, legal representative, witness.